

ПОЛЫМЯ

8/2015

Раман Людмілы Рублеўскай
«Авантуры Пранціша Вырвіча, здрадніка і канфедэрата»

Вершы Вольгі Гапеевай

Паэма Галыма Жайлыбая «Чорная хустка»

ПОЛЫМЯ

ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ
І ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ ЧАСОПІС

8 (1030)

ЖНІВЕНЬ

Выдаецца
са снежня 1922 года

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь;
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі»;
рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом «Звезда»

Намеснік галоўнага рэдактара
МАЛЬЧЭЎСКАЯ Алена Аляксандраўна

Рэдакцыйная калегія:

Лада АЛЕЙНІК, Алясь БАДАК
Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ,
Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ
(старшыня рэдакцыйнага савета),
Уладзімір ГУСАКОЎ, Марыя ЗАХАРЭВІЧ,
Віктар ІЎЧАНКАЎ,
Аляксандр КАВАЛЕНЯ, Алясь КАРЛЮКЕВІЧ,
Аляксандр ЛУКАШАНЕЦ, Валерый МАКСІМОВІЧ,
Алясь МАРЦІНОВІЧ, Зоя МЕЛЬНІКАВА, Мікола МЯТАЦКІ,
Пётр НІКІЦЕНКА, Генадзь ПАШКОЎ,
Віктар ПРАЎДЗІН, Зіновій ПРЫГОДЗІЧ,
Іван САВЕРЧАНКА, Алясь САВІЦКІ, Уладзімір САЛАМАХА,
Васіль СТАРЫЧОНАК, Таццяна ШАМЯКІНА

Установа літаратурна-
«Абласная бібліятэка»
імя І.І. Горкага»
г. Брэст

Мінск
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом «Звезда»
2015

ISSN 1592-0244
www.zvezda.by

Валянціна ЛОКУН

Вайна як трагедыя народнага лёсу

Томас Ман невыпадкова пачынаў адлік часу з Першай сусветнай вайны: «...гэта гістарычная вяжа, якая абазначыла канец аднаго свету і пачатак чагосьці зусім новага» [6, с. 359]. Вайна была прайграная з усіх бакоў, але яна спарадзіла вялікі духоўны рух, сфармавала літаратуру адметнага творчага накірунку, у тым ліку і літаратуру «згубленага пакалення», моцную сваім антываенным пафасам, якая суіснавала ў цесным узаемадзеянні з філасофіяй і эстэтыкай авангарда.

У 1929 годзе, амаль адначасова, выходзяць раманы англічаніна Р. Олдынгтана «Смерць героя», немца Э. Рэмарка «На заходнім фронце без змен» і амерыканца Э. Хемінгуэя «Бывай, зброя!». Пазней гэты шэраг будзе дапоўнены трылогіяй «ЗША» (1930—1936) амерыканца Дос Пасаса. Менавіта гэтая літаратура наклала адбітак на ўсю далейшую «шматколерную» атымілітарысцкую літаратуру, шмат у чым вызначыўшы яе развіццё. За выключэннем савецкай літаратуры, якая тым часам была занятая ў першую чаргу мастацкім асэнсаваннем Кастрычніцкай рэвалюцыі 1917 г. і адышла ад тэм і праблем заходнесэрапейскай літаратуры. Праўда, былі і выключэнні: цыкл вершаў Я. Купалы «Песні вайны», паэма Я. Пушчы «Цень Консула» (і інш.), дзе вайна адлюстроўвалася як нацыянальная катастрофа, як фізічнае і маральнае вынішчэнне нацыі. Артэфактам літаратуры аб Вялікай вайне можна лічыць дакументальна-мастацкія запіскі М. Гарэцкага «На імперыялістычнай вайне». Кніга М. Гарэцкага найбліжэй стаіць да вопыту літаратуры «згубленага пакалення»: дэгералізацыя вайны, трагедыя індывідуальнага духу. Яна з'явілася ў беларускай культурнай прасторы як першы мастацкі летапіс вайны. Але надрукаваны ў 1926 г. твор не атрымаў належнай ацэнкі ў крытыкаў, з цяжкасцю прабіваўся да чытацкай аўдыторыі, таму і не мог адыграць адэкватнай ролі ў развіцці нацыянальнай літаратуры.

Р. Олдынгтан адчуваў сябе глыбока абавязаным усім, хто загінуў на полі бою. Англіскі пісьменнік адчуваў асабістую адказнасць і асабістую віну за ўсіх забітых на вайне, за ўсіх яе ахвяр. Да такога ж пачуцця адказнасці і віны ён заклікаў кожнага чалавека асабіста. Такім жа пачуццём адказнасці ў савецкай літаратуры пазней будзе прасякнута «лейтэнанцкая проза» — асабліва «ваенная» проза Васіля Быкава.

Такой адказнасцю ўжо напрыканцы ХХ — пачатку ХХІ ст. кіруецца і сучасны пісьменнік Уладзімір Гніламёдаў. Адказнасцю перад памяццю свайго роду і памяццю ўсяго народа беларускага. Яго «сямейная хроніка» — унікальная з'ява ў кантэксце сучаснай беларускай прозы: «Уліс з Прускі», «Расія», «Вяртанне», «Валошкі на мяжы», «Вайна».

Адлюстраванне вайны 1914 г. У. Гніламёдава — гэта якасна іншы ўзровень мастацкай свядомасці, які спраўдзіўся ўжо ва ўмовах змены культурнай парадыгмы. Гэта адлюстраванне гісторыі праз адчуванні народа, праз духоўную памяць свайго роду, генную памяць. Толькі У. Гніламёдава, як і некалі М. Прусту ў яго геніяльнай працы «У пошуках страчанага часу», разам з рэальнымі фактамі і падзеямі вельмі важна перадаць сваё адчуванне радзімы, сваё адчуванне часу, гісторыі Крэсаў Усходніх праз сукупнасць адчуванняў сваіх продкаў, землякоў-вяскоўцаў, праз сукупнасць фактаў чалавечага перажывання ўвогуле. Як і раней М. Прусту, У. Гніламёдава цяпер невыносна цяжка, што свет, які ён адчувае, носіць у сабе, знікне, сыдзе ў нябыт разам з ім. Знікне яго Пруска, яе гісторыя, а разам з ёю знікнуць і тыя глыбінныя духоўныя каштоўнасці, носьбітамі якіх былі яго суродзічы. Адсюль вынікае і адна з галоўных задач пісьменніка: вярнуцца да сваіх каранёў, да сакральнага, адлюстравачь жыццё роднай вёскі Прускі — народнае жыццё. Жыццё «ў вайне». Жыццё анталагічнае па сваёй сутнасці, жыццё «быццёнае». Менавіта гэтак

«прыроднае» жыццё, малапрыкметнае на знешнія падзеі, жыццё-сузіранне, жыццё-існаванне і было галоўным «генератарам» «духоўнага капіталу нацыі» (С. Гаранін), ва ўмовах сацыяльнага ўціску і ваеннага ліхалецця. Письменнік адыходзіць ад суб'ектыўнасці літаратуры «згубленага пакалення», яго тэксты набываюць рысы аб'ектываванага прозы. Больш за тое, У. Гніламёдаў у сваіх творах дыялектычна спалучае індывідуальна-асабовае бачанне свету і калектыўна-родавае, спрадвечнае. Адсюль, дарэчы, і поліфанізм яго прозы — як адзнака маштабнага светабачання і глыбіні пранікнення ў сутнасць быцця.

Соцыум, перакананы аўтар «Расіі», дэфармуе асобу, ператварае яе ў функцыю. Ідэя абсурднасці свету, шырока распаўсюджаная ў літаратуры «згубленага пакалення», шмат у чым вызначае і арганізацыю мастацкай прасторы рамана «Расія». «Бальшавізм — гэта прытадак, які здарыўся з нашым вопчаствам, асляпленне...» [2, с. 480], — адзначае Ілья Аляксандравіч Платонаў, які раней хлебам усю Бельгію карміў і быў перакананы, што «ўласнасць на зямлі асвечана Богам!» [2, с. 413]. «Рэвалюцыя — гэта памрока, зацьменне. Як зацьменне сонца» [2, с. 512], — абагульніць свае назіранні Фёкла. Гэтая простая непісьменная жанчына верыла, што «забіваючы інішага, чалавек знішчае адначасова і сябе... ахвяры вартыя сваіх катаў» [2, с. 512]. «Белыя, чырвоныя, яшчэ нейкія... Нічым яны фактычна паміж сабой не розняцца. Ваююць, ваююць, б'юцца...» [2, с. 461]. Бо «гвалт нараджае гвалт» [2, с. 512], — па-філасофску глыбакадушна адзначае прускавец Ламака.

Да ідэі абсурднасці свету ў Гніламёдава далучаецца матыў страты бацькоўскага «дома» як «дома» нацыянальнага. У структуру рамана «Расія» ўводзяцца вобразы-канцэпты зямлі і бацькоўскага «дома». Насычаныя глыбокім філасофскім зместам, яны набываюць статус архетыпа нацыянальнага «дома». «Зямля ўсё ж такі нешта большае, чым тыя простыя рэчывы, з якіх яна, здавалася б, складаецца...» [3, с. 29], — заўважыць письменнік ужо ў рамана «Вяртанне». Цэнтрам гэтай вялікай нацыянальнай прасторы з'яўляецца Прускія. Вёска жыла сваёй храналогіяй, дакладней, па кругавароце — сяўба, касьба, жніво. Падаецца мадэль устойлівага і згарманізаванага вясковага жыцця. Зло, персаніфікаванае ў вобразе вайны, парушыла гэты спрадвечны рытм, спыніла кругаварот, і вось вынік — знік разумны пачатак, свет апынуўся на мяжы апакаліпсісу. Прускаўцы вымушаны былі пакінуць свой «дом», сваю зямлю.

Раманная прастора У. Гніламёдава, пазначаная прыкметай эпічнай запаволенасці, пераклікаецца з паэтыкай класічнага эпасу з яго няспешным рухам, з адчуваннем усеагульнага адзінства. Гэтая мастацкая прастора, яе рытм нібыта ідэнтыфікуецца з рухам самога жыцця прыпушчанскага краю. Няспешлівасць, запаволенасць — гэта рытм жыцця-існавання Прускі і прускаўцаў, народа па сваёй сутнасці абшчыннага, які, набыўшы статус бежанцаў, рухаўся на ўсход, а «з неба на ўсё гэта сумна глядзеў месяц» [2, с. 103]. Пад пагрозай знішчэння аказалася жыццё прыроднае, якое развівалася субстанцыянальна, па-за чыёй-небудзь воляй. І вось цяпер гэтае жыццё перарвалася. «Лявону на нейкі момант нават здалося, што яны коцяцца ў нейкае незразумелае бяздонне, якое ўсё глыбей і глыбей паглынае іх усіх разам з коньмі і вазамаі, з няхітрым дарожным скарбам» [2, с. 103]. «Лёс дарэшты хоча выкараціць наш народ...», — адзначае стары Кірыла. «Не спрыяе нам лёс» [2, с. 103], — падтрымлівае яго і маладзейшы прускавец Трафім. Гэта — галасы «стомленага» народа. Прускаўцы, па логіцы развіцця мастацкай думкі, сталі ахвярамі свайго лёсу-наканавання. «Вайна — гэта чыясьці забава, нейкі вялікі падман, змова сатанінскіх сіл, пра якую ніхто не ведае, але яна, змова гэтая, існуе...» [2, с. 349]. «Увесь свет ахапіла вайна... Гэта за грахі нашы!» [2, с. 100—101] (выдзелена мною. — В. Л.). Гэта вельмі характэрны момант. Народ быў далёкі ад палітыкі, ад бунтоўнасці, ад абвінавачванняў кайзераўскай улады. Ён «скупляў» свае грахі. Годна скупляў. Гэта адзін з парадоксаў народнай свядомасці пачатку XX стагоддзя.

Письменнік тут ставіць важнейшае для асэнсавання нацыянальнай ідэнтычнасці пытанне. Пытанне ўнутранай няскоранасці простых людзей.

Вяскоўцаў страшыла дарога, яны адмаўлялі само слова «бежанец», бо «бежанцы мы, уцекачы, значыць» [2, с. 93]. Людзі адрываліся не толькі ад звыклага ладу жыцця, роднай зямлі, роднага парога, але і ад магіл продкаў:

— *«Крыж трэба паставіць, — сказала Марыля.*

— *Які крыж?*

— *На могілках. Каб назад вярнуцца! Калі крыж будзе стаяць, дык цягнуць суды будзе! <...>*

— *Зямлі з сабой трэба ўзяць — жменьку хаця б. Людзі так робяць...»* [2, с. 95—96], — нагадаў Кірыла.

У тэкст уводзіцца яшчэ адзін вобраз-канцэпт — дарогі. Сваёй метафарычнай сутнасцю ён выходзіць за межы аднаго індывідуальнага лёсу, закранае і іншыя «ўзроўні», больш агульныя. Дарога, па якой выбраліся прускаўцы ў бежанства, сімвалізуе рух ўсяго беларускага народа ў сваім гістарычным прадвызначэнні. Запаволенасць руху бежанцаў — гэта запаволенасць руху самой беларускай гісторыі.

Узнікае трагічная па сваёй сутнасці бязмежная быццёвая прастора, пасярод якой рухаюцца прускаўцы, рухаецца ўвесь народ беларускі. У невядомасць. У залежнасць. Ад самога свайго пачатку. Усё далей ад свайго прыроднага ці першароднага «я». *«Ехалі... паціху калдыбаліся... Спусціліся са стромкай Бабіцкай гары... Мінулі Лінну, Мікалаева, праехалі Замасты... Рухаліся марудна»* [2, с. 97—98]. Так напісаў У. Гніламёдаў у рамане «Расія». Яшчэ больш выразная паралель акрэслена ў рамане «Валошкі на мяжы»: *«Наперадзе і ззаду, даганяючы Лявона, скрыпелі чыесьці калёсы... Ён ведаў і любіў гэты спрадвечны скрыт колаў на прасёлачных дарогах, рух як нейкую ўсюдыісную галоўную прыкмету жыцця, як напамінак, што побач такія ж, як і ты, людзі, аб'яднаныя адной сляянскай доляй»* [4, с. 9]. Спрадвечны запаволены рух беларусаў — гэта і ёсць іх доля, прадвызначаная самім Творцам.

У раскрыцці духу народа В. Бялінскі бачыў прыкметы эпапеі. У цэнтры эпапейнага па сваіх маштабах адлюстравання У. Гніламёдаў «паставіў» дух «стомленага народа», якому *«надакучыла думаць пра будучыню, ён даўно ўжо адвык ад гэтага занятку. Проста — жыў, па інерцыі»* [2, с. 205]. Але разам з тым менавіта гэты народ умеў выжываць ва ўмовах, у якіх і *«звер не можа»* [2, с. 101].

Уладзіміру Гніламёдаву-раманісту XXI стагоддзя ўдалося вельмі глыбока спасцігнуць драматычную сутнасць сацыяльных, духоўных перамен першых дзесяцігоддзяў XX стагоддзя, маштабна адлюстраваць унутраную драму беларускага народа, які ў дадатак да вайны 1914 г., бежанства і рэвалюцыі 1917 г. павінен быў прайсці і праз польскі ўціск, калі бальшавікі аддалі Польшчы заходнюю частку Беларусі.

Заслуга У. Гніламёдава яшчэ і ў тым, што ён імкнецца адшукаць анталагічныя адзнакі адзінства беларускага і рускага народаў. Ён сінтэзуе «хоры» галасоў двух славянскіх народаў, высьвятляючы пры гэтым і іх карані.

З аднаго боку — нашчадкі старажытнага племені: *«прусаў, яцвягаў, велетаў»*, мужага і ваяўнічага народа, які прыйшоў з-пад Карпат. З другога — *«далёкія нашчадкі беглых разінцаў і пугачоўцаў»* [2, с. 124]. Апынуўшыся ў глухой патрыярхальнай расійскай вёсцы, прускаўцы ўбачылі, што і там жыццё *«цякло марудна і аднастайна»* [2, с. 123]. *«У нас жыццё вялае, — адзначыць Лявон, — але і тут яно не надта паспешлівае. Таксама як бы хто стрымлівае яго... Але сіла жыцця такая, як гэтая трава, што прабіваецца дзе толькі можна, каб сцвердзіць сябе, умацавацца, закрасаваць...»* [2, с. 183] Узнікае ідэя духоўнай моцы агульнага славянскага свету. І агульнасці трагічнага лёсу славянскіх народаў. Першая сусветная вайна і рэвалюцыя паяднала *«малодшых браццяў»* і старшага, бо *«ацэчаства ў нас адно, адзінае і недзялімае!»* [2, с. 121].

Годным прадстаўніком свайго народа з'яўляецца Лявон Кужаль, саліруючы голас якога выразна гучыць у тэксце «Хронікі». Акаляючыя ўмовы, зразумела,

удзельнічаюць у фарміраванні ўнутранага «я» Лявона, але яго духоўная сутнасць падпарадкоўваецца ў большай ступені генам роду, прыроднай існасці. Ён дбае пра мінуўшчыну, сваіх продкаў, бо для яго гэта не толькі гісторыя, але і бацькаўшчына. «*Пра сваё забываць не варта. Гэта — бацькаўшчына!*» [3, с. 264] Бацькаўшчына як неад'емная частка вялікага нацыянальнага «дома». У. Гніламёдаў, такім чынам, пацвярджае ідэю Г. Гачава аб тым, што «*Нацыянальны свет расце адразу з розных канцоў: і з зямлі, і з неба, з мінулага (находжанні), і спераду — з мэты, прызвання, якое змяшчаецца ў мары, ідэалах, у клічу-памкненні наперад*» [1, с. 161].

Па сваёй анталагічнай сутнасці Лявон Кужаль стаіць упоравень з коласаўскім Міхалам і мележаўскім Васілём Дзятлам. Менавіта стаўленне да зямлі вызначае характар і сацыяльную пазіцыю гэтых герояў. Лявон хацеў жыць, як некалі ладзіў сваё жыццё дзед Кірыла. «*Той жыў як чалавек і адначасова быццам як дрэва, спалучыўшыся ў адно цэлае з зямлёй і з усім прыродным улоннем... «Вось каб і мне так! А што? Можжа, гэта і ёсць выйсце! І я буду мацней за ўсіх вас — і збуічаў, і санацыю, і камуністаў, і самога Пілсудскага!..»*» [3, с. 386]. У логіцы развіцця вобраза Лявона Кужаля сцвярджаецца настойлівая неабходнасць самабытнага ўдзелу чалавека ў стваральным жыцці.

Прызыў у царскую армію, на вайну, Лявон успрыняў як чарговае наканаванне лёсу: «*Вайна патрабуе ахвяр, як вогнішча — дроў. Значыць, трэба ісці насустрач лёсу — яго не абмінеш!*» [2, с. 246]. Так, змірыўшыся, разважаў Лявон.

Пісьменнік не шкадуе змрочных фарбаў, адлюстроўваючы царскую армію Першай сусветнай вайны. Як не шкадавалі іх у свой час пісьменнікі «згубленага пакалення». Запазычыўшы барбюсаўскую метафару факта, яны ўспрымалі вайну як несупынную лаву смерці, крыві і разбурэння. Адсюль — іх страшэнны адчай, крык душы. Адсюль і найвялікшы пафас адмаўлення. У. Гніламёдаў у перадачы «вобраза» вайны вельмі блізка стаіць да вопыту літаратуры «згубленага пакалення». Пераемнасць традыцый тут відавочная.

Эрнест Хемінгуэй драму свету бачыў найперш у страце рамантыкі жыцця, у страце індывідуальнага «я», у нівеліроўцы — праз вайну! — гэтага «я» да ступені «ніхто».

Аўтар «Расіі» таксама сведчыць, што людзей ператваралі ў безгалосыя аўтаматы ўжо ў вучэбным палку. Жыццё чалавека тут не мела аніякай каштоўнасці. «*Памерці за радзіму на полі брані — што можжа быць прыгажэй, гаспада!*» [2, с. 253], — пафасна ўнушаў навабранцам армейскі палкоўнік. Неўзабаве Лявон адчуў, што ён таксама становіцца паслухмяным аўтаматам, выканаўцам чужой волі. Ён прыходзіць да высновы, што «*армія — ды яшчэ ў час вайны — суцэльны здзек над чалавекам!*» [2, с. 251].

Вайна з цяжкасцю ўваходзіла ў свядомасць Лявона: «*гукі стрэлаў праціналі густы туман, упіваліся ў вушы і дзейнічалі на нервы!*» [2, с. 256]. Яму здавалася, што нібыта сама зямля «*глуха стагнала*», яму «*хацелася як мага шчыльней уціснуцца ў зямлю, забіцца ў нейкую шчыліну!*» [2, с. 256]. Яму, селяніну па сваёй сутнасці, г.зн. *стваральніку* жыцця, цяжка станавіцца разбуральнікам, забойцам. Герой не адчуваў ніякай асабістай нянавісці да ворага. Ён закалоў свайго першага «*рыжлага доўгага немца!*» толькі таму, што «*не я б яго, дык ён бы мяне. Усё проста, і ўсё складана...*» [2, с. 270].

Як засведчыла еўрапейская літаратура аб Першай сусветнай вайне, працэс пераўтварэння чалавека ў салдата-забойцу, выканаўцу чужой злой волі, заўсёды быў пакутліва-супярэчлівым, трагічным. Чалавек не вытрымліваў неймаверна цяжкага псіхалагічнага ўціску вайны. Нават тыя, што выжылі фізічна, духоўна заставаліся памерлымі.

Лявон Кужаль — таксама ахвяра вайны. Назіраючы за тым, як «*рускія салдаты мясілі нямецкія акопы, а нямецкія — варушылі зямлю па гэты бок*», героя «*дай-мала не столькі фізічная, колькі нейкая больш глыбокая, нутраная стомленасць, якая напаўняла чалавека нерухомасцю і раўнадушіям да ўсяго навакольнага!*»

[2, с. 271]. Лявон становіцца інакшым, адрозным ад сябе ранейшага, *«штосьці ў ім моцна пахіснулася. Узмацніўся скепіс, прыгнечанасць. Жыццё здавалася суцэльным ланцугом драм і трагедый»* [2, с. 306].

Перадаючы атмасферу страты старых ідэалаў, Э. Хемінгуэй часоў Першай сусветнай вайны сцвярджаў, што вайна забівае кожнага, і шукаў альтэрнатыву непазбежнасці, пакуль нарэшце зразумеў, што толькі каханне да жанчыны выратае душу чалавека («Бывай, зброя!»). Герой У. Гніламёдава на вайне ратусца іншым — памяццю аб бацькаўшчыне, адчуваннем земляробчай працы. Бо і ў акапах Лявону снілася Пруска. *«Як бы мы ўсе разам выйшлі ў поле жаць жыта. Нават чуў пах прускаўскага палыну...»* [2, с. 266]

Лявон быў хрысціянінам па сваёй маральнай сутнасці. Палітыка, а тым больш палітыканства, яго не цікавілі. *«Відаць, я лішні сярод тых, хто будзе новы свет. Мне трэба заставацца ў старым. Па-новаму я ўжо не патраплю...»* [2, с. 595] Ды і ўвогуле, *«нашто сялянину палітыка, калі хапае зямлі? Вырасціў што — прадаў»* [3, с. 108]. Герой упарта імкнецца адстаяць сваю ўнутраную свабоду, свабоду ад рэвалюцыі, ідэалогіі і палітыкі, ад усіх злых сіл, якія актывізаваліся ў час міжваеннага ліхалецця. *«Чаго ж яны ад мяне хочуць?.. Чаго ім ад мяне трэба?»* [3, с. 233] — дзівіўся Лявон, з усіх сіл баронячы свой суверэнітэт.

Лявон 20-х—30-х гг. — сцвярдженне ідэі захавання ўнутрапага «я» беларуса, яго нацыянальнага «дома», захавання пераемнасці духоўнага ладу жыцця. Лявон 40-х гг. — гэта ўжо матыў страчанасці спрадвечных духоўных сувязей паміж людзьмі, паміж чалавекам і «домам». Трагедыя яго ў тым, што ён становіцца апошнім з магікан сялянскага роду Кужалаяў.

Першая сусветная вайна — складаны этап у выпрабаванні прускаўцаў. Услед за ёю зло ў тэкстах пісьменніка набудзе іншыя персаніфікацыі: Кастрычніцкая рэвалюцыя, бальшавіцкі тэрор, уціск Рэчы Паспалітай. Гэты «стомлены» ад сацыяльнага ўціску народ павінен будзе зноў і зноў адстойваць сваю нацыянальную адметнасць і неўміручасць.

У. Гніламёдаў напружана шукае суровую праўду нацыянальнага быцця, яго духоўны базіс. Творчая інтуіцыя аўтара, угрунтаваная еўрапейскім літаратурным і гісторыка-культурным вопытам, дазволіла яму па-новаму асэнсаваць складанасці развіцця нацыянальнай свядомасці, спасцігнуць вайну як духоўную трагедыю народа, актуалізаваць яе маральныя наступствы. *«Тэма вайны, — адзначыць пісьменнік, маючы на ўвазе галоўным чынам Вялікую Айчынную вайну, — з'ява феноменальная, разлічаная на будучыню. Вайна не становіцца і не павінна становіцца гісторыяй — каб не было падалей, як учора <...>. Тэма невычэрпная. Ды не зняўшы шатку перад народам-пакутнікам, не будзе наішчадак паўнавартасным чалавекам»* [5, с. 8].

Літаратура

1. Гачев, Г. Национальные образы мира / Г. Гачев // Вопросы литературы. — № 10. — 1987.
2. Гніламёдаў, У. В. Расія: раман / У. В. Гніламёдаў. — Мінск : Маст. літ., 2007. — 672 с.
3. Гніламёдаў, У. В. Вяртанне : раман / У. В. Гніламёдаў. — Мінск : Маст. літ., 2008. — 429 с.
4. Гніламёдаў, У. В. Валожкі на мяжы: раман / У. В. Гніламёдаў // Палымя. — 2009. — № 8.
5. «Круглы стол» на тэму «Вялікая Айчынная вайна ў літаратуры: учора, сёння, заўтра» / ЛіМ. — 2013. — 3 мая.
6. Манн, Т. Художник и общество / Т. Манн // Называть вещи своими именами: Программные выступления мастеров западноевропейской литературы XX века. — М., 1986.